

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«طرح قانونمند نمودن به کارگیری عناوین علمی (الحاق یک ماده به فصل هشتم قانون مجازات اسلامی)»

مقدمه

عناوین «دکتر» و «مهندس» ما به ازای طی دوره‌های خاص آموزش عالی در رشته‌های دانشگاهی است که به دانش آموخته آن رشته و مقطع خاص تعلق می‌گیرد. در مورد عنوان دکتری جز در رشته‌های پزشکی، دندانپزشکی، داروسازی و دامپزشکی، گذراندن مقطع مربوط در هریک از رشته‌های تحصیلی به دریافت عنوان «دکتر» منتهی می‌شود. براین اساس استفاده از عناوین مذکور صرفاً برای افرادی مجاز شناخته می‌شود که در دوره مربوط دانش آموخته شده باشند.

با این همه کاربرد عناوین مذکور در محاورات، با تسامح برای افراد غیرحائز شرایط نیز مطرح است. در عین حال می‌توان مواردی را سراغ گرفت که استفاده از این عناوین برای فریب و سوءاستفاده‌های مادی و معنوی صورت می‌گیرد که جلوگیری از بروز این شق در استفاده - که می‌تواند به جلوگیری از اضرار دیگران بینجامد - ضروری است، ضمن اینکه استفاده نابه‌جا از این عناوین می‌تواند به وهن نظام آموزش عالی - به‌عنوان مجوزدهنده استفاده از این عناوین منتهی شود.

۱. سابقه قانونی

استفاده نابه‌جا از عناوین دکتر و مهندس به قصد ارتقای صوری پایگاه اجتماعی فرد استفاده‌کننده یا فریب دیگران و سوءاستفاده مادی و معنوی از آنان می‌تواند به دو شکل انجام شود. اول اینکه استفاده‌کننده بدون استفاده از مدرک مشخص چنین انتسابی را ادعا کند و عناوین مذکور را در مورد خود به‌کار گیرد و دوم اینکه برای استفاده از این عنوان به جعل سند و مدرک تحصیلی مربوط مبادرت کند.

در صورت اخیر (جعل سند برای استفاده از عنوان)، ماده (۵۲۷) قانون مجازات اسلامی به‌شرح زیر، برای مرتکب مجازات در نظر گرفته است:

«هرکس مدارک اشتغال به تحصیل یا فارغ‌التحصیلی یا تأییدیه یا ریز نمرات تحصیلی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی داخل یا خارج کشور یا دانشنامه‌های تحصیلات خارجی را جعل کند، یا با علم به جعلی بودن آن را مورد استفاده قرار دهد علاوه بر جبران خسارت به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهد شد».

اما در مورد اول نیز می‌توان به مواردی اشاره کرد که قانون‌گذار استفاده از عناوین مجعول را فارغ از جعل مدرک قابل مجازات دانسته است:

در همین خصوص مطابق ماده (۱) قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۵/۹/۱۵، «هرکس ... اسم یا عنوان مجعول اختیار کند و به یکی از وسایل مذکور و یا وسایل تقلبی دیگر ... مال دیگری را ببرد، کلاهبردار محسوب می‌شود».

همچنین به موجب ماده (۵۸۶) قانون مجازات اسلامی «هرگاه مرتکب برای ارتکاب جرائم مذکور در ماده (۵۸۳) اسم یا عنوان مجعول یا اسم و علامت مأمورین دولت یا لباس منتسب به آنان را به تزویر اختیار کرده یا حکم جعلی ابراز نموده باشد، علاوه بر مجازات ماده مزبور به مجازات جعل یا تزویر محکوم خواهد شد». ماده (۶۴۷) قانون مجازات اسلامی نیز صراحت دارد به اینکه «چنانچه هریک از زوجین قبل از عقد ازدواج، طرف خود را به امور واهی از قبیل داشتن تحصیلات عالی، تمکن مالی، موقعیت اجتماعی، شغل و سمت خاص، تجرد و امثال آن فریب دهد و عقد بر مبنای هر کدام از آنها واقع شود، مرتکب به حبس تعزیری از ۶ ماه تا دو سال محکوم می‌گردد و بالاخره ماده (۵۵۶) قانون مجازات اسلامی مقرر داشته است که «هرکس بدون مجوز و به صورت علنی لباس‌های رسمی مأمورین نظامی یا انتظامی جمهوری اسلامی ایران یا نشان‌ها، مدال‌ها یا سایر امتیازات دولتی را بدون تغییر یا با جزئی تغییر که موجب اشتباه شود مورد استفاده قرار دهد، در صورتی که عمل او به موجب قانون دیگری مستلزم مجازات شدیدتری نباشد به حبس از سه ماه تا یک سال و یا جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار ریال تا ۶ میلیون ریال محکوم خواهد شد و در صورتی که از این عمل خود سوءاستفاده کرده باشد به هر دو مجازات محکوم خواهد شد».

۲. تأثیرات طرح پیشنهادی

نظر به اینکه در مقررات ذیل فصل هشتم کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی به عناوین دانشگاهی دکتر و مهندس اشاره نشده است، لذا مطابق قوانین فعلی اگر فردی بدون استفاده از مدرک دانشگاهی مجعول یکی از این دو عنوان را برای خود اختیار کند، مادام که بدین وسیله مرتکب کلاهبرداری یا توقیف غیرقانونی یا فریب دیگری برای ازدواج نشده باشد مجرم محسوب نشده و قابل مجازات نیست. به این لحاظ افزودن این دو عنوان به مواد قانونی پیش‌گفته می‌تواند در جلوگیری از این‌گونه انحرافات مؤثر واقع شود.

۳. ارتباط با قوانین و اسناد بالادستی

طرح پیشنهادی در تعارض با قانون اساسی، سند چشم‌انداز، سیاست‌های کلی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری و قانون برنامه چهارم توسعه قرار ندارد.

۴. ضرورت یا عدم ضرورت تصویب

با توجه به سوءاستفاده روزافزون از عناوین مذکور فوریت و ضرورت تصویب طرح مورد تأکید است.

۵. جمع‌بندی

با اصلاحات صورت گرفته ماده واحده مصوب جلسه مورخ ۱۳۸۸/۵/۲۸ کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی از کارایی بیشتری نسبت به طرح اولیه برخوردار است. با این همه نظر به اینکه تبصره‌های «۱» و «۲» پیشنهادی از نظر اجرایی مشکلات زیادی را برای دستگاه‌های اجرایی و قضایی به وجود می‌آورد، پیشنهاد می‌شود تبصره‌های مذکور حذف گردد.